

HOEZO, ZORG ?!

KWALITEIT IN DENKEN EN DOEN

Bijlage 5 - p.125

Auteur: dr. Johan Boxstaens

Conceptuele duidelijkheid en reflexiviteit, reflectiviteit en reflectie

Reflexiviteit is een concept dat vele gezichten kent. Het wordt nóg complexer als reflexiviteit soms gelijkgesteld wordt met andere concepten. Zo wordt in de sociaalwerkliteratuur gedebatteerd over de vraag of reflexiviteit hetzelfde is als kritische reflectie en of reflectiviteit kan gelijkgesteld worden aan reflexiviteit. Zonder al te diep in te gaan op deze ogenschijnlijk semantische discussie, lijkt het ook hier aangewezen te exploreren of er conceptuele verheldering mogelijk is.

Volgens D'Cruz et al. (2007) kan je reflexiviteit en kritische reflectie niet beschouwen als synoniemen. Een eerste reden houdt verband met '*timing*' (D'Cruz et al., 2007, p. 83). Bij kritische reflectie wordt gereflecteerd op een bepaalde gebeurtenis die in het verleden ligt. Om het in de woorden van Schön (1983) te zeggen: het gaat hier om 'reflection-on-action'. Als je het hebt over reflexiviteit, dan gaat het over een constante, voortdurende bevraging van de eigen kennisbasis en die van anderen en het gebruik ervan in de praktijk. Reflexiviteit werkt dus niet retrospectief, maar wel in het hier en nu. Het gaat dus om 'reflecti-on-*in*-action' (Schön, 1983). Een tweede verschil tussen reflexiviteit en kritische reflectie wordt ons aangereikt door de grande dame van het kritisch sociaal werk, Jan Fook (1999). Zij stelt dat door kritische reflectie kennis over één bepaalde gebeurtenis kan uitgroeien tot een theorie die je kan generaliseren en dus kan toegepast worden op andere situaties. Dit zou kunnen leiden tot de conclusie dat je – door kritische reflectie – kan komen tot algemeen geldende kennis, die beschouwd kan worden als een soort waarheid. Dit laatste strookt niet met de betekenis(sen) van het concept reflexiviteit hierboven. Reflexiviteit heeft immers steeds betrekking op het proces van kennisopbouw in een particuliere situatie zonder dat er verwacht wordt om te komen tot generaliseerbare inzichten (D'Cruz et al., 2007).

Het concept **reflexiviteit** wordt niet alleen door elkaar gebruikt met **kritische reflectie**, maar ook met **reflectiviteit**. Een mogelijke verklaring is dat beide begrippen ontstaan zijn vanuit een verschillend wetenschappelijk discours.

Het concept reflectiviteit is ontstaan in de managements- en ingenieurswetenschappen en van daaruit ook geïntroduceerd in het sociaal werk en de onderwijswetenschappen (Fook, 2002). **Het concept reflexiviteit** stamt echter uit de sociale wetenschappen en werd vooral geïntroduceerd vanuit de literatuur rond kwalitatief en etnografisch onderzoek (Fook, 2002). Reflectiviteit kan dan gedefinieerd worden als het eigenlijke reflectieproces over de praktijk, terwijl reflexiviteit verwijst naar een attitude, een algemene houding van een sociale professional om voortdurend zichzelf, datgene wat hij doet en de kennis die hij daartoe gebruikt in vraag te stellen. Ondanks dit onderscheid stelt Fook (2002) dat reflexiviteit en reflectiviteit door elkaar kunnen gebruikt worden, omdat zij ervan uitgaat dat reflectieve processen ondersteund zullen worden door een reflexieve houding.

Tot nu toe is er vooral gefocust op de **conceptuele betekenis van reflexiviteit**. In de literatuur bestaat er geen consensus over de definitie van reflexiviteit; het concept wordt bovendien door elkaar gebruikt met andere begrippen zoals reflectiviteit en kritische reflectie. De vraag blijft echter: wat kan het betekenen voor de praktijk?